

ჟურნალ „მოგზაურიდგან“ გადმოზეჭდილი.

კათოლიკეთა ეპისკოპოსის მოზრძანება საქართველოში

ა. ჭიჭინაძისა.

თ ბ ი ლ ი ს ი

სტამბა ექვ. ივ. ხელაძისა. რუსის ბაზარი. საეკვ. სახლი.

1903.

Дозволено цензорою. Тифлисъ, 30-го Апрѣля 1903 г.

კათოლიკეთა ეპისკოპოსის მოზრძანება

საქართველოში

და

ბათუმის ეკკლესიის კურთხევა.

ქართველ კათოლიკეთ ეპისკოპოსთ ისტორია მეტად საინტერესოა. საინტერესოა აგრეთვე იმ მღვდელ-მთავართ ვითარება, რომელნიც კი საქართველოში სცხოვრობდნენ და განაგებდნენ. მათი სასულიერო მოქმედება მჭიდროთ არის გადაზმული საერო საქმეების მართვასთან. პირველად, საქართველოში, კათოლიკეთ ეპისკოპოსის კათედრა განწესდა XIV საუკუნეს, ანუ 1327 წ. 21 ნოემბერს. პირველ ეპისკოპოსად განწესებულ იქმნა ეპისკოპოსი იოანე ფლორენციელი, დომინიკიანელების რიგისაგან. ამ დროს, რომში განაგებდა პაპი იოანე XXII-რე. საქართველოში ეპისკოპოსის კათედრის განწესების შესახებ პაპმა ბულაც გამოსცა. ეს ბულაც საყურადღებოა ჩვენთვის. მოხსენებულია, რომ „საქართველოს სამეფო დედა ქალაქ თბილისში მწესდება

ქართველ გვარის კათოლიკეთათვის საეპისკოპოსო კათედრაო“. ამიტომ საჭიროდ ვრაცხთ, რომ აქ მოვიყვანოთ თვით ეს „ბულაც“. აი:

— «პაპი იოანე XXII თავის საყვარელ შვილს იოანე ფლორენციელს, აღმორჩეულს ეპისკოპოსს თბილისისას. როგორც წარსულში გავრცელებული ქრისტეს სარწმუნოება, ისე ახლა ღვთიური წმიდა სახელის პატივისცემის მოსამატებლად, გამოძიებით სხვა და სხვა ჯეროვანის მიზეზების, ძმებისაგან შეგულიანებულთა, ბოლოს გარდავსწყვიტეთ ჩვენის სამოციქულოს შეძლებით, რომ დაწესებულიყო ჩინებულს თბილისის ქალაქის საეპისკოპოსო კათედრის ადგილი, რომელიც იმყოფება საქართველოს სამეფოში. ვინებეთ, რომ ეს თბილისი მომავალში მუდამ საეპისკოპოსო ქალაქად დარჩეს ჩვენის სრულის შეძლებით და ჩვენის შეკითხვითა, როგორც ზემოთ ვსთქვით დამტკიცებით განვსაზღვრეთ, რომ დაარსდეს თბილისის ქალაქში საეპისკოპოსო ეკკლესია და მიეცეს მას ღირსეული ტიტული თბილისის ეპისკოპოსისა.

კვლავ ჩვენ თვალთ თქვენკენ მოვაქცევთ, რომელიც განწესებულ ხარო მასწავლებლად, მოქადაგედ ძმათა რიგისაგან, მეცნიერთ წმინდა წერილებით, რომელთაც იცნობთ თქვენ პიროვნულად, მაგ ადგილების გარემოებათა და საჭიროებათა რომ მრავალნი მოაქციეთ ღვთიური სიტყვის ქადაგებით და შესძინეთ იესო ქრისტესა, გაქვს კეთილი გული წმინდა სარწმუნოებისა, წმინდა ცხოვრება, კეთილი ყოფა-ქცევა და სიბრძნით სავსე მრავალნიჟ-სათნოებითა, როგორც შეტყობილი გვაქვს სარწმუნო მოწმისაგან, რომელნიც გრაცხვენ შემძლე ღირსეულ პირად, მით სრულის სამოციქულო შეძლებითა ჩვენი და შეკითხვითა ჩვენი ძმებისა გადგენთ ზემოხსენებულს

თბილისის ეკკლესიასა ზედა ეპისკოპოსისა გამოძიებისა და ყოვლის ფრის განხილვის შემდგომა.

პაპი იოანე XXII.

მიეცა ავინონს 1329 წ. XIV ნოემბერს“.

ასეთი „ბულები“ შემდეგ დროის ეპისკოპოსთაც ეძლეოდათ, ყველგან ეს ეპისკოპოსნი მოიხსენებიან როგორც ქართველ გვარის კათოლიკეთა ეპისკოპოსნი, რომელნიც იწოდებოდნენ ყოველთვის თბილისის ეპისკოპოსად.

პირველ-მღვდელ-მთავრის განწყესება ქ. თბილისს იქმნა, როგორც საქართველოს სამეფო დედა ქალაქში. აქვე აღშენდა მაშინათვე საეპისკოპოსო ტაძარი. ერთის ეპისკოპოსის გარდაცვალების შემდეგ ყოველთვის მეორე ეპისკოპოსი ინიშნებოდა. ასე და ამ გვარად, საქართველოში, ქართველთა კათოლიკეთა მღვდელ-მთავარნი საშუალ საუკუნოებიდამ ინიშნებოდნენ და დღემდე რომის არქივებში მ. თამარაშვილის საშუალებით პოვნილ იქმნა სხვა და სხვა ძვირფასი მასალები, რომელ მასალების საშუალებით ჯერჯერობით მხოლოდ შემდეგ მღვდელთ-მთავართა სახელები ვიცით, რომელთაც საქართველოში უცხოვრიათ, თბილისის ქართველ-კათოლიკეთა კათედრაზედ მსხდარან და მით უმწყსიათ საქართველოს ქართველთა გვარის კათოლიკენი.

ეს მღვდელთ-მთავარნი არიან შემდეგნი პირნი:

პაპის იოანე XXII-ის დროს, „განწყესებულ იქმნა თფილისის ქართველთ-კათოლიკეთათვის მღვდელთ-მთავრად იოანე ეპისკოპოსი, ფლორენციელი“. ამისთვის პაპმა «ბულაც» გამოსცა 1829 წ. 31 ნოემბერს. 1348 წ. გარდაიცვალა ეს ეპისკოპოსი, ამიტომ 1349 წ. პაპის კლემენტო VI-ის ბრძანებით განწყესებულ იქმნა მღვდელთ-მთავარი ბერთნარდო კოლეტი, დომინიკიანელების რიგისაგან. ამ მღვდელთ-მთავარსაც ებოძა პაპის „ბულა“. ეს

მღვდელთ-მთავარი საქართველოში 7 წელს დაშთა. შემდეგ იგი პაპის ინოჩენცოს ბრძანებით გარდაყვანილ იქმნა გერმანიაში ეპისკოპოსად, ამის მოადგილედ განწესებულ იქმნა ეპისკოპოსათ ბერთრამო, დომინიკიანელების რიგისაგან. ამ ეპისკოპოსმა განაგო კარგა ხანი, გარდაიცვალა 1391 წ. ამიტომ ამის ალაგას პაპმა ბონიფაციო IX-ემ თბილისის კათედრაზე დაანიშნა ეპისკოპოსი ლეონარდო ვილაკოელი. ამის შემდეგ პაპმა მარტინ V-ემ 1425 წ. ეპისკოპოსად განაწესა ივანე სანკტემიქალელი. ივანე ეპისკოპოსის შემდეგ, პაპის ალექსანდრე VI-სის დროს, თბილისის ეპისკოპოსათ განწესებულ იქმნა ეპისკოპოსი ალბერტო ენჯელი, ფრანცისკიანელების რიგისაგან. პაპის ნიკოლოზ V-ის დროს, 1450 წ. განწესებულ იქმნა ეპისკოპოსი ალექსანდრე, დომინიკიანელების რიგისაგან. ამის შემდეგ განაწესეს ეპისკოპოსი ენრიკო, ეს მღვდელთ-მთავარი მიცვლილა 1961 წ. ამის შემდეგ დაუნიშნავთ მღვდელთ-მთავრათ ენრიკო ვონსტი. ეს გარდაიცვალა 1469 წ. 1470 წ. დანიშნულ იქმნა ეპისკოპოსი ივანე იმაქი, ავგუსტიანელების რიგისაგან.

ამ ეპისკოპოსებთ გარდა სხვებიც ყოფილან, მაგრამ მათი ცნობა ჩვენ არ გვაქვს. რადგანაც საქართველო რომიდან შორს იყო, ამიტომ თბილისის ქართველ კათოლიკეთა ეპისკოპოსის კათედრა დამორჩილებულ იქმნა სპარსეთში არსებულის ერთის კათოლიკის არხიეპისკოპოსის გავლენის ქვეშ, რადგანაც იქ კათოლიკობა გაძლიერებული იყო და შესანიშნავი კათედრაც არსებობდა. XVI საუკუნის შემდეგ, თბილისის ეპისკოპოსის კათედრაზედ, აღარავინ დაინიშნა, მიზეზი სამეფოს არეუდარევა იყო, მუსულმანთ ომები და შიშიანობა. მის შემდეგ ინიშნებოდნენ სხვა და სხვა რიგის მონოზნები. მართალია ამ დროდამ საქართველოში კათოლიკის

მღვდელთ-მთავართ რიცხვი არ სჩანს, მაგრამ რაც შეეხება თბილისის კათოლიკეთა ეპისკოპოსის კათედრას, ეს კი ხელშეუხებლათ დაშთენილა. მის გამგედ ყოველთვის მსხდარან მცოდნე სასულიერო პირნი. ცნობები არ გვაქვს და ვერც იმას ვიტყვით გარდაწყვეტით, რომ XVI საუკუნის დამდეგიდამ საქართველოში კათოლიკის ეპისკოპოსნი აღარ ინიშნებოდნენ, ან მგზავრობით მაინც არ მოდიოდნენ, ამ საგანს ცნობების შეკრება გამოაჩენს. მ. თამარაშვილი საქართველოში ყოფილთ კათოლიკეთა მღვდელთ-მთავრებს სულ ცხრა პირს ასახელებს, ამათში ყველაზედ უდიდესად იოანე ეპისკოპოსი ბრწყინავს. სხვა მღვდელთ-მთავართა სახელები კი არ სჩანს, თუმც ეჭვი არის, რომ საქართველოში, ამ ცხრა ეპისკოპოსთ გარდა სხვანიც ყოფილან შემდეგ საუკუნოებში, მაგრამ მათი ცხოვრების ცნობა ჟამთა ვითარების მეოხებით იკარგებოდნენ, იკარგებოდნენ ეს მით უფრო, რადგანაც ხშირად ეს მღვდელთ-მთავარნი თავიანთ სამწყსოდამ სხვა და სხვა კუთხეებშიაც მოგზავრობდნენ. თვით იოანე ეპისკოპოსიც კი, საქართველოდამ რომში მიმავალი კონსტანტინეპოლს გარდაცვლილა 1348 წ. საქართველოში ამან იცხოვრა 30 წელი და 18 წელიწადი მღვდელთ-მთავრად იყო. ვგონებთ საკმარისი უნდა იყოს მის საფუძვლათ თუ თბილისში კათოლიკეთ ეპისკოპოსნი რა ტომის ერისთვის იჯდნენ და განაგებდნენ.

ეს რომ მართლაც საფიქრებელია ამას ცხადათ ასაბუთებს შემდეგი უცხო გარემოება. XVIII საუკუნის 1745 წლებში, საქართველოში, სამგზავროდ რომიდან მოსულან ორი ეპისკოპოსი. ესენი მცირე ხანს გორშიაც დაშთენილან, უსადგურნიათ იმ დროის გორის მცხოვრებ ქართველთ-კათოლიკე ზუბალაშვილების ოჯახში და გორის კათოლიკეთათვის მირონიც უცხიათ. ეპის-

კოპოსნი, რასაკვირველია, ყოფილან ლათინის წეს-რი-გისა.

ამ მღვდელთ მთავართა შესახებ პატრი დონ გაბრიელ ასლანიშვილი აი რა ცნობას იძლევა:

«1745 წ. 11 მაისს, რომელიც იყო დღე კვირიაკე, გორის კათოლიკეთა ახალ აღშენებულ ეკკლესიაში წმ. სილიბისტროსი და წმ. გიორგისა, მე ფილიპე ეპისკოპოსმა მირონი ვსცხე კატირინეს შვილს გიორგისა, მარიამს, ანნას, თინათინს, თამარს და სხვ.»

ხსენებულ პირთ გარდა მღვდელთ-მთავარს სხვა და სხვა პირებისთვისაც უცხია მირონი. ცხადი ფაქტია, რომ კათოლიკეთ ეპისკოპოსნი საქართველოს კათოლიკობას თვით საეპისკოპოსო კათედრის გაუქმების შემდეგაც არ მოსპობიან, თუმცა ხშირად კი არა, მაგრამ იშვიათად მაინც სწევნიან.

მეორე ეპისკოპოსის ცნობა და სახელი არ სჩანს, ეს ცნობები პატრს დონ გაბრიელ ასლანიშვილს გორის კათოლიკეთა ეკკლესიის ერთს ძველს „ტიბიკონში“ მოუპოვნია ცნობა ლათინურათ არს ნაწერი.

გორიდან საით გაემგზავრნენ ეს ეპისკოპოსები ამისი ჩვენ არაფერი ვიცით, ცხადია, რომ სპარსეთში წავიდოდნენ. ასე და ამ გვარად, სპარსეთში მიმავალ კათოლიკის ეპისკოპოსებს არა შემთხვევაში არ ასცდებოდათ საქართველო და მის მკვიდრთ კათოლიკეთ ნახვა და მათი ცნობების შეტყობა. სხვათა შორის ზოგი რამ ძველის ცნობებიდან სჩანს, რომ თბილისში, კათოლიკეთ მღვდელთ-მთავრებთაგანნი მგზავრობის დროს ყოფილან შემდეგი პირნი: მთავარ-ეპისკოპოსი ლუკა, მთავარ-ეპისკოპოსი სილიბისტრო, ქალდეველთა ეპისკოპოსი მარტიროს დორმალელი, ისაია ეპისკოპოსი სალმასტელი და ბევრიც სხვანი, რიმელნიც მსგავსად გაივლიდნენ საქართველოზედ. ნამეტურ ხშირად მოსულან ხოლმე

ქალდეველთა მღვდელთ-მთავრები. ბევრს ისე გაუვლია, რომ მათი ცნობა არავის გაუგია, რაც შეეხება საქართველოში ცნობით და რომიდან მოწერილობით რომელიმე ეპისკოპოსის მოსვლა, ეს კი არ მომხდარა კარგა ხანია თითქმის 160 წელიწადია, რაც საქართველოს კათოლიკობას თავის მღვდელთ-მთავარი აღარ უნახავთ.

ვიტყვით, რომ რუს-ოსმალის ომის შემდეგ, ოდესაც დასავლეთ-სამხრეთ ოსმალეთის საქართველო რუსეთის იმპერიის საქართველოს შემოუერთდა, მაშინ თბილისში ჩამოვიდა, ართვინის კათოლიკეთა ეპისკოპოსი ზაქარიანი, რომელიც სომხის ტიბიკონის მღვდელთ-მთავრათ ირიცხებოდა. და თვითონ კი შთამომავლობით ქართველი გახლდათ. ეს თვითვე აღიარა ერთს ქადაგებაში, რომელიც მან წარმოსთქვა თბილისის კათოლიკეთა ეკკლესიაში, როცა იგი მწირველი იყო და წირვაც სომხურს ენაზედ შეასრულა. ეს ეპისკოპოსი თბილისიდან 1879 წ. დაბრუნდა ართვინს. იგი ლივანას გარდაიცვალა. ნათესავი გახლდათ ბათუმში მცხოვრებ ქართველით კათოლიკეთ მჭედლიშვილებისა.

დღეს, საქართველოს კათოლიკობა მიწერილია სარატოვის კათოლიკეთა ეპისკოპოსის კათედრაზედ. აწინდელი ეპისკოპოსი საქართველოში მოიწვია ჩვენის ქვეყნის მამულის შვილმა სტეფანე კონსტანტინეს ძე ზუბალაშვილმა. როგორც შევიტყეთ, მღვდელთ-მთავარს უკვე გადუწყვეტია მგზავრობა. მისი საქართველოში მოსვლა მთელი საუკუნის განმავლობაში არის პირველი მაგალითი. მანვე უნდა აკურთხოს ბათუმის ქართველთ-კათოლიკეთა მღვთის-მშობლის ეკკლესია, რომელიც აღგებულ იქმნა სტეფანე, იაკობ და პეტრე ზუბალაშვილების ფულით, მათ სამარადისოდ დაუვიწყარ დედის, აწ გარდაცვალებულის, ბარბარეს სამახსოვროდ, რომელსაც მეტად დიდი ნატვრა ჰქონია ოსმალეთის საქართველოს რომელი-

მე კუთხეში ქრისტიანობის ტაძრის აღგების. ეს ნატვრა მისმა შვილებმა უკვე შეასრულეს და ამ საქმის შესრულებამ შემთხვევა მისცა, რომ საქართველოში მოსულიყო აწინდელი კათოლიკეთა ეპისკოპოსი და ხსენებული ეკლესია ეკურთხა. ამ ეკლესიის ისტორიაში ეს შემთხვევა სამახსოვროთ დაშთება და ამ სამახსოვრო საქმის უმთავრეს მიზეზათ კი კვალად სტეფანე და მის ძმების საქციელი ჩაითვლება, რომელთაც მისცეს მიზეზი მღვდელთ-მთავარს, რომ მას საქართველოში ემგზავრნა და მით გაეცნო თვისი უშორესი სამწყსო.

აწ ახლად განწყობილი კათოლიკეთა ეპისკოპოსი ბერონ ედუარდ. როპი, ტომით გერმანიელია და თავის კვალად განვითარებული. მისი მოგზაურობა და ადგილობრივ მცხოვრებთ გვაროვნობის მხრით გაცნობა და ნახვა უეჭველია თავის შესაფერს ნაყოფს გამოიღებს და ჭეშმარიტება იქმნება აღორძინებული.

ეპისკოპოსი ბარონ ედვარდ როპი, როგორც ვიცით, უმაღლესად განათლებული პირია, მას ხალხთა ცხოვრების შესახებ შესაფერი წარმოდგენა ექმნება. იგი ბათუმს გარდა ახალციხესა და თბილისშიაც აპირებს მოგზაურობას. სრული იმედი გვაქვს, რომ ყოვლად სამღვდელო ამ უძველეს საქრისტიანო საქართველოს კათოლიკობას ჭეშმარიტის ისტორიულის ვითარებით გაიცნავს, მათში გამოიკითხავს ბევრს რამე საყურადღებო ცნობებს და მისი შეტყობით აღბეჭდავს თვის მღვდელთ-მთავრობითი სასარგებლო ნავალსაც, ამის საშუალებით ყოვლად სამღვდელო მომავალის მეისტორიესთვის საყურადღებო მასალას დასტოვებს.

მაშ ვინატრებთ სულით და გულით, რომ ყოვლად სამღვდელოს მობრძანება როგორც სასარგებლო და მშვიდობიანი იყოს, ისევე იგი თავის მრევლისაგან მშვიდობით და სიყვარულის პატივისცემით დაბრუნდეს თავის სამწყსოში.

II.

მართალია, რომ საქართველოს დედა ქალაქ თბილისში, კათოლიკეთა ეპისკოპოსის კათედრაზედ არ ინიშნებოდნენ მღვდელთ-მთავრულის ღირსებით დაჯილდოებულნი პირნი, მაგრამ ვინც კი ინიშნებოდნენ და რა ხარისხისაც კი იყვნენ, ყველა ეს სამოციქულო პირნი თავიანთის მღვდელთ მოქმედების მხარეებით და მასწავლებლობით არ ჩამოურჩებოდნენ სამღვდელთმთავრო ხარისხით დაჯილდოებულ პირებს. ასეთ ჩინებულ კათოლიკეთ მამანი საქართველოს დიდის ყურადღებით უმზერდნენ, ქართველთ ერს დამრიგებლებათ ევლინებოდნენ, იგინი იყვნენ როგორც წრფელი მოღვაწენი კათოლიკეთა მრევლის, ისევე მთელის ქართველის ერის და მასთან ყველას მკურნალნი, დოსტაქარნი და ჯარა ექიმნიც. კათოლიკეთა მოძღვართ მკურნალობა და წამლობა ქებულია მთელს საქართველოში, ქართველ მეფეებსაც ყოველთვის რომიდამ მოსული მოძღვარნი ახლდნენ მკურნალებათ. ასეთია მაგალითებრ პატრი ანდრია, ცნობილი მკურნალი XVIII საუკუნის ბოლოს, მეფე ერეკლეს კარზედ და პატრი ფილიპე 1880 წლებში.

დიდს დავალებას გარდა, ქართველთ კათოლიკეთა გარეშე, ლათინის წეს-რიგის პატრებმა, საქართველო გაიცნეს დაწვრილებით, ყველა მათგანი საქართველოს დაწვრილებით გაცნობას თითქმის საღმრთო ვალად სთვლიდა, ყოველი მოძღვარი, რომელიც კი რომიდამ მოდიოდა საქართველოში, იგი უპირველესად სწავლობდა ქართულ ენას, მწიგნობრობას, საქართველოს ისტორიას, უღრმესად თვით ქართველ ერის ცხოვრებას და მდგომარეობას ყოველ ნაირის მხრით, იგინი კარგად ტყობი-

ლობდნენ თვით საქართველოს სამეფო ვითარებასაც, მათ მოსაზღვრე სახელმწიფოებსაც, მათ კარგად იცოდნენ როგორც საქართველოს სამეფოს პოლიტიკური და ეკონომიური მხარეები, ისევე უცხო სახელმწიფოთა. იგინი ძრიელ ხშირად ახლდნენ მეფეებს გვერდით და ბევრს რთულს სადიპლომატო საქმეებში მონაწილეობასაც იღებდნენ. ასეთია მაგალითებზე ნიკიფორე ირზახი, ფრა ჯოვანო თადეოსი, რომელიც შაჰაბაზმა თეიმურაზ მეფეს მოციქულათ გამოუგზავნა, პატრი მავრო, რომელიც მეფე ერეკლემ 1781 წ. რომის სენატში გაგზავნა და მრავალნიც სხვანი ასეთნი და ნამეტურ პატრი ნიკოლა, რომელიც ერთ დროს, საფრანგეთის იმპერატორ ნაპოლეონ პირველთან იყო გაგზავნილი.

ამ მომდევართა შორის ბევრი დიდათ მწიგნობარნი პირნიც არიან, მაგალითებზე ასეთ მწიგნობარ მომდევართა საშუალებით, XV საუკუნეში, პაპის ურბანუს VIII-ის დროს, რომის „კონგრეგაციას“ მოხსენდა საქართველოს ერის მდგომარეობა და ნამეტურ ქართველის ერისთვის წიგნის ბეჭდვის საჭიროება. «კონგრეგაციამ» თხოვნა შეისმინა, რომში ქართული სტამბა გაიხსნა, 1626 წ. და 1629 წ. იქ პირველად ქართული წიგნიც დაიბეჭდა. წიგნები იყო შემდეგი: „ქართულ იტალიური სლავარი“ შედგენილი პატრის პაულინისაგან. «ქართული ანბანი» საქართველოს კათოლიკეთათვის. „ლოცვის წიგნი“ «ქართულ-იტალიურ-თართული გრამმატიკა» შედგენილი ნიკიფორე ირზახისა და სხვანიც. ამავე დროს, რომის „კონგრეგაციამ“ თვის უმაღლეს სამქადაგებლო სასწავლებელში განაწესა ქართული ენის კათედრა და მასზედ დაინიშნა ქართული ენის პროფესორი, რომელიც იქ ქართველ კათოლიკეთა შვილებს ქართულ ენას ასწავლიდა. ასეთ პროფესორები ყოველთვის იყო იქ. უკანა-

სკნელ პროფესორად 1800 წ. კათოლიკეთ მღვდელი გრიგოლ ბაღინოვი იყო.

ქართველი ერის სამსახური ლათინის პატრებისაგან მარტო სტამბის გახსნით და ქართული საჭირო წიგნების ბეჭდვით არ გათავდა. მათ შექმნეს დიდი ძალი წიგნები საქართველოს შესახებ. მათ სწერეს ქართველი ერის და საქართველოს შესახებ ძრიელ ბევრი ისტორიული და ეთნოგრაფიული წერილები. ასეთია მაგალითებრ სამეგრელოს ვრცელი აღწერა პატრის ლამბერტისა, რომელიც XVII საუკ. სცხოვრობდა და 18 წელს იმყოფა სამეგრელოში. იოსებ ზამბი, რომელიც იმავე დროს სცხოვრობდა და რომელმაც აგრეთვე დაგვიტოვა თვის ნაწერი საქართველოს შესახებ. პატრი პიეტრო დელა ვალე, რომელმაც დაგვიტოვა შესანიშნავი აღწერა საქართველოს XVII საუკუნის გაჭირვებულის მდგომარეობის და ქართველთ უბედურის ემიგრაციის შესახებ, ნამეტურ მის, თუ რაც ამ ერს შაჰაბაზ ბარბაროსისაგან მოევლინა და დაიღუპა. ბევრს კიდევ სხვა პატრებს და ეპისკოპოსებს უწერიათ საქართველოს შესახებ, ყველას ნაწერები კაცის გულს მაღალის სიბრალულით ავსებს, ბევრს რამ საყურადღებო მხარეებს აცნობებს ჩვენის ძველების შესახებ.

ასეთი შრომა და ამაგი ლათინის წეს-რიგის პატრებისაგან ქართველ ერს არას დროს არ დალევია. ასეთი ამაგდარი მოღვაწე მოძღვარნი საქართველოში იყვნენ თვით საქართველოს სამეფოს წესების დასრულებამდე, ასეთია მაგალითებრ პატრი ნიკოლა, დამიანე და ამათ შემდეგ, ანუ 1836 წლებში, გამოჩენილი და მეტად ამაგდარი პატრი ფილიპე, რომელიც საქართველოს ერს დიდათ უყვარდათ, ამას პატივს სცემდნენ არა მარტო კათოლიკენი, არამედ მთელი საქართველოს ერი, რადგანაც პატრი ფილიპე მოძღვარს გარეშე იყო ხელოვანი

მკურნალიც ყოველწაირის ექიმობის. ლათინის პატრები საქართველოში ყოველთვის ღარიბათ სცხოვრობდნენ, თითქმის ძროხის ჯიგრით იკვებებოდნენ და დანარჩენი საცხოვრებელი და განძეულობა სულ საწყალი ხალხისთვის ჰქონდათ დანიშნული. დიდი მექომაგენი იყვნენ ესენი შეუძლო ხალხისა, იგინი განურჩევლად მფარველობდნენ შეუძლო და სნეულ ერს, ყველას შესაფერს დახმარებას აძლევდნენ სიტყვით, საქმით თუ სხვაფრივ.

ასეთია წარსული როგორც კათოლიკეთა მღვდელთმთავართა, ისევე აბატთა, პრელატთა და არქიმანდრიტთა. ესენი ასე აცხოვლებდნენ თვის სახელოვნებას, ასე აბრწყინდნენ თვის მოქმედებას და მით იფარავდნენ კათოლიკის სარწმუნოებრივს მხარეების პატივ სადებ დედა აზრებს. ასეთი ნიადაგი აქვს დღეინდელ საქართველოს კათოლიკეთა ეკკლესიის ტახტს, იგი ასეთის საპატიო მხარეებით არის გარემოცული, ეს საპატიო მხარეები მის ისტორიისათვის საკმარისად ძველს საუნჯეს შეადგენს, ეს საუნჯე საყოველთაოდ მოსაგონრად დაშთება ქართველთ წინაშე, რადგანაც ნაყოფი ამათი ცხადი არს ქართველებში. სწორედ ამ უძველეს კუთხის კათოლიკეთა ღირსეულს საეკკლესიო ტახტზედ ეძლევა შემთხვევა, რომ ყოველად სამღვდლო ედვარდი მობმანდეს და იხილოს ასეთის საყურადღებოს მხარეებით მკვიდრათ დაცული და შენახული თბილისის კათედრა.

უნდა ვსთქვათ ისიც, რომ ლათინის ეპისკოპოსთ და პატრების ღწვა სარწმუნოებრივ მხარეების გარეშე, თვით სამასწავლებლო. მხრითაც დიდათ საყურადღებოა. საქართველოში სკოლების დახსნის გარეშე, კათოლიკის მოძღვართა მეოხებით ქართველთა შვილები ძველადგანვე თვით ევროპის უმაღლეს სასწავლებლებშიაც იგზავნებოდნენ სასწავლებლად. ბევრი მათგანი პაპის კოლეგიაში ათავებდა სწავლას, ბევრი „პროპაგანდაში“, ბევრი

საერო სასწავლებელშიაც. ასეთია მაგალითებრ ქართველ გვარის კათოლიკეთ არქიმანდრიტი პავლე შაჰყულიანი, რომელმაც უმაღლესი სასულიერო სწავლა რომში დაამთავრა 1795 წ. ასე და ამ გვარად, უძველეს საქრისტიანო საქართველოს კათოლიკეთა შვილებს რომის საშუალებით ხშირად მიუღიათ უმაღლესი განათლება, ზოგს მათგანს შემდეგში თვით კარდინალობამდისაც მიუღწევია, რიგორც ეს ცნობილ არს აქამდე, რომ ერთ დროს, ქართველ გვარის კათოლიკე ივანე ლეონიმეს კარდინალობამდისაც მიუღწევია. ჩვენთვის, საქართველოს კათოლიკობისთვის დიდათ საინტერესოა ამ კარდინალის ცხოვრება. ამ პირს გარდა, ლათინის წეს-რიგის მღვდელთმთავრების წყალობით ქართველთ ბევრი კიდევ სხვა წარჩინებულნი პირნი გამოსდიან. ერთი ამათგანია აბატი პეტრე ხარისჭირაშვილი, წარჩინებული გვამი, დღეს მ. თამარაშვილი, დონ ივანე ანტონოვი, მიხეილი და მრავალნიც სხვანი უაღრესად დაჯილდოვებულნი მაღალის სათნოებით და ადამიანურის მიდრეკილებით.

ამიტომ სრული იმედი გვაქვს, რომ ყოვლად სამღვდელო ედუარდი, საქართველოს კათოლიკობას შესაფერის თვალთ შეხედავს. იგი თავის სამწყსოთა შორის საქართველოს ღირსეულ ხვედრათ მიიმჩნევს, საქართველოს კათოლიკეთა ეკკლესიის ტახტი მთელს კავკასიის კათოლიკეთა მაღიარებელთ შორის უპირველეს ცენტრად გახდება. მართლაცა და უნდა აღინიშნოს, რომ მთელს აზიის ერთა შორის, კათოლიკობა საქართველოში ყოველთვის დიდის დიდებით ბრწყინავდა. მის მფარველებად და პატივის მცემლებად ნამდვილ კათოლიკეთა გარეშე თვით ქართველთ მეფენი და მღვდელთ-მთავრებიც ირიცხებოდნენ. ყველა ესენი ცხად საბუთს მისცემს ყოვლად სამღვდელო ედვარდს, რომ საქართველო და მისი კათოლიკე ერი დიდის მხედველობით გაიცნოს და უძვე-

ლეს საეკლესიო მოხუცებულ ტახტს შესაფერი მფარ-
ველობაც გაუწიოს, მიაპყროს ისეთი ყურადღება და
მფარველობა, რასაც ეს მოხუცი ეკლესიის ტახტი ით-
ხოვს და მის მაღიარებელთ ქართველთ კათოლიკეთა სა-
ყოველთაოდ სამართლიერი საჭიროება.
